

La Il·lustració francesa, a debat

Martí Domínguez Romero, l'autor de 'Les confidències del comte de Buffon' dialoga amb Antoni Marí, autor d'El camí de Vincennes', sobre la Il·lustració francesa, moviment cultural que protagonitza els seus dos llibres.

Martí Domínguez, (Madrid, 1966) professor de Biologia Animal de la Universitat de València, va obtenir el premi Andròmina dels Octubre de 1997 amb una novel·lització del XVIII francès, l'època de la Il·lustració, *Les confidències del comte de Buffon*, publicada ara per 3i4. El seu cas recorda el d'Antoni Marí, (Eivissa, 1944) professor a Humanitats de la Pompeu Fabra de Barcelona que fa quatre anys va parlar d'aquesta època i dels mateixos personatges en la novel·la *El camí de Vincennes* (Eds. 62). EL TEMPS ha reunit els dos escriptors al voltant de la mateixa taula.

—*Senyor Martí Domínguez, el vostre interès pel comte de Buffon és previ al vostre interès per Voltaire, Rousseau i Diderot?*

MARTÍ DOMÍNGUEZ: No. M'interessa Buffon perquè la seva *Història natural* va influir en els escriptors del seu temps. El meu interès és per la Il·lustració en el seu conjunt. Buffon és, en el llibre, una excusa que tinc per parlar de tots els altres. I tots -Buffon també- tenen en comú que són interdisciplinaris.

ANTONI MARÍ: La universalitat del saber de Voltaire i Madame de Châtelet.

—*Ara s'ha reeditat un llibre madrileny contra França que diu que Voltaire era un mal escriptor, gens original, que va fracassar en el teatre. Potser eren interdisciplinaris perquè eren uns tastaolletes que jugaven al si l'encer-to l'endevino, ja em perdonareu.*

M.D.: En vida, no eren uns fracassats. Van tenir l'aplaudiment de la gent.

A.M.: L'obra de Voltaire va ser titllada d'anacrònica, trenta anys després de la seva mort. Ho fa l'alemany Lessing en un llibre extraordinari, un dietari que aquí ningú no ha fet cas, la *Dramatúrgia d'Hamburg*, tra-

duït meravellosament per Feliu Formosa. I Goethe va traduir Diderot a l'alemany.

M.D.: El que demostra l'alçada intel·lectual de Goethe.

A.M.: Goethe està influït per Diderot. Com tota Alemanya.

—*La cultura francesa hi té molta influència. Nietzsche n'és fill.*

A.M.: Sí, i tant. I Marx. I tornat a la recepció dels escriptors francesos, Rousseau potser ha estat l'escriptor de més èxit de tota la literatura.

M.D.: No crec que fossin tastaolletes perquè eren escriptors fracassats. El que passa és que estaven sadollats de la necessitat d'enviar un missatge a la societat i per això eren interdisciplinaris.

A.M.: La funció de l'home de lletres francès de la Il·lustració és ensenyar el que sap, per tant, aprendre a comunicar, i aprendre coses per poder-les ensenyar als que no les saben. El nucli de la modernitat és Anglaterra i França la rep tota, ciència, filosofia, esperit crític, al XVIII. I de França, passa a Alemanya.

M.D.: De totes maneres, havia hagut primer Descartes.

A.M.: Sí, però el que impacta en el XVIII és l'empirisme.

M.D.: Gràcies a la capacitat de recepció prècia. Gràcies a això, poden entendre Newton.

A.M.: Al final hi ha Newton, síntesi perfecta entre Descartes i Demòcrit, entre la més gran abstracció mental i la teoria de la matèria immediata.

M.D.: Descartes em fa un poc de llàstima. En el XVIII els més conservadors són cartesians.

—*L'especialització domina el tombant de segle. Som massa lluny de la Il·lustració?*

M.D.: Massa. El segle actual es caracteritza per una

**Antoni Marí,
escriptor eivissenc
del 44, i Martí
Domínguez,
escriptor valencià
del 66, confronten
les seves idees
sobre la
Il·lustració, tema
de les seves
novel·les 'El camí
de Vincennes'
i 'Les confessions
del comte de
Buffon'.**

especialització molt estèril. Pots viure de la teva especialització però poques coses interessants pots dir des de l'especialització. L'especialització és eixorca. M'interessa Voltaire perquè al matí escriu teatre, a la tarda, filosofia, i a la nit fa experiments sobre el foc. Això em fascina.

—Com arriba Antoni Marí al XVIII francès?

A.M.: A través de l'idealisme alemany. El treball de Kant, Shiller, Goethe, Hegel. La *Crítica del judici* de Kant és una síntesi de tota la filosofia del XVIII.

—Ara 3i4 aplega els estudis de Miquel Batllori sobre la Il·lustració. Aquí n'hi ha?

M.D.: Gracián. No sé si hi estareu d'acord.

A.M.: Sí.

M.D.: Gracián m'agrada molt. Va ser molt llegit pels moralistes francesos. És anterior a totes les màximes franceses. El pare Batllori li ha dedicat un volum magnífic a l'*Obra Completa*.

A.M.: És molt estimat a França. I molt plagiat. El XVIII espanyol no m'ha interessat gens i a més és el moment més feble de la literatura catalana. I del pensament, per suposat.

M.D.: Feijoo era lector de textos francesos i llegia Montaigne. Li deia Miquel de la Montana.

A.M.: El problema de la península ibèrica és que no hi ha hagut Il·lustració. La Il·lustració és un trencament radical amb la tradició. Fins a Diderot i els enciclopedistes mai no s'havia posat en dubte. Amb la Il·lustració agafes del passat només el que t'interessa. Llavors no era possible sentir-se en la tradició perquè la persona culta estava immersa en la tradició. No tenien la consciència crítica de pertanyer-hi.

M.D.: A Espanya hi ha il·lustrats però no un sentiment il·lustrat fort. Quan l'Enciclopèdia publica un article molt dur i crític contra Espanya, l'il·lustrat Cabanilles surt en defensa d'Espanya, d'una Espanya que encara feia autos de fe i tenia una inquisició activa.

—Però el segle anterior al XVIII francès, el del classicisme, segle tan important per la construcció de la llengua natural i culta francesa, no fa una mirada crítica sobre el classicisme llatí i grec?

A.M.: És un esperit crític molt limitat. Fins a la Revolució francesa no hi ha cap autor a qui se li permeti encetar un tema literari sense l'autoritat i l'autoritat són els clàssics grecs i llatins. Racine sí que en fa una lectura personal, però és fidel a un principi d'autoritat.

M.D.: Molière l'únic, potser.

—Però ha de fer les obres que li agraden al rei, i en vers.

A.M. Això ho fa tothom. Rubens i Velázquez fan encàrrecs, també. I aquí hi ha el geni. Poder expressar la seva concepció del món encara que estigui subjecte a unes normes. La raó fonamental de Molière és que el seu teatre és una imposició del rei. El rei, Lluís XIV, actua contra l'aristocràcia, perquè debilitava la monarquia i el poder reial. Per això la treu dels seus castells i la reclou a Versalles. Molière fa el joc al rei i a la burgesia.

—Lluís XIV seria a l'origen de la Il·lustració?

A.M.: Posa la base de la cultura burgesa. Lluís XIV és el centre del món contemporani. Els salons de la noblesa envolten els salons del rei, a Versalles, com els astres envolten el sol. És el centre del sistema solar. Parlem del Rei Sol, clar.

Antoni Marí, autor d'«El camí de Vincennes», i Martí Domínguez, premi Andròmina amb la novel·la «Les confessions del comte de Buffon». S'han entaulat per parlar del tema comú de les seves novel·les, la Il·lustració francesa.

M.D.: I això es veu en l'organització territorial de França. El sol seria París.

A.M.: Aquest detall es manifesta en una cosa meravellosa de Versalles, l'*Orangerie*, on la taronja simbolitza el sol. El símbol de la Flor de Lis és una flor que porta Apolo. I Apolo és el rei de les estacions. Lluís XIV és Galileu i Copèrnic. Lluís XIV i Newton coincideixen en l'ordenació matemàtica, racional, del món.

—*Simbolitzada pels jardins, potser?*

M.D.: A diferència dels jardins anglesos, on deixen que la natura faci el seu camí.

A.M.: No és veritat però ho sembla. El jardí francès aplica a la natura les coordenades cartesianes per influència italiana. El jardí anglès vol donar la sensació de la natura alliberada, però no es veritat. El jardí anglès primer es desmunta i després es munta. És tan artificial com el francès.

M.D.: Jo, més que per Lluís XIV, començaria per Montaigne. Se'n surt del tradicionalisme. Veig un pont Montaigne, moralistes i el XVIII.

A.M.: Si reculem tant hem de començar amb els clàssics llatins i grecs. Jo tornaria a Lluís XIV. Quan es mor, tothom fuig de Versalles i se'n va a París o a casa seva. En un quadre molt important de Watteau es veu un marxant desant el retrat de Lluís XIV. Vol dir que aquella moral estricta de *l'honnête homme*, de

Versalles, es desà. El romanticisme, s'ha dit, apareix a la cort de Versalles quan l'aristocràcia que havia viscut segons la seva llei es veu obligada a seguir unes normes de protocol molt rígides dictades pel rei i pateix nostàlgia del seu passat lliure. Per això apareix l'imaginari dels pastors. El mite del bon salvatge.

M.D.: Buffon és un precursor de Rousseau. L'*Emili* és basat en les seves idees. Deixem que la naturalesa faci la seva feina. Per això s'interessen pels monstres.

A.M.: El monstre perfecte és el cortesà. I en aquest sentit les memòries del duc de Sait-Simon et mostren perfectament aquesta manera de formar un monstre. Per Buffon, Rousseau i Diderot, un monstre és la persona que viu en un entorn inadequat, esquerp, fora de temps. Molière sap escapar-se d'aquest ambient restrictiu.

M.D.: Molière és immortal perquè va fer el semblant d'acceptar les regles.

A.M.: No. Hi estava d'acord. Les acceptava però les feia positives. És el que deia Valéry. No hi ha res millor per a un poeta que una imposició. Contra el tòpic romàntic de la sinceritat, de l'absència de regles, és millor una obra d'encàrrec. Què vol dir ser sincer? Quan parles tot és forma, retòrica.

—*Voltaire, Rousseau, Diderot sobretot, no sé si Buffon, són uns escriptors que es llegeixen com si haguessin escrit avui. La seva llengua és moderna del*

23 d'Abril, Dia del Llibre

 GENERALITAT VALENCIANA
CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA

tot. En això, són deutors de l'obra de Lluís XIV, del classicisme del XIV, no?

A.M.: Claríssim. L'ordre que imposa la idea que una idea clara imposa una expressió clara.

M.D.: Buffon es va preocupar molt de l'estil fins al punt que en fa un discurs a l'Acadèmia. Si Voltaire i Diderot excel·leixen en l'estil clar, Buffon en l'estil elegant. Per això Diderot és sorprenentment actual.

A.M.: I també Rousseau.

M.D.: Per què és un gran escriptor? Perquè s'agenolla davant Buffon i li diu que és el gran escriptor del segle, el que li ha donat l'estil.

A.M.: Creien que les seves idees havien d'afectar tota la societat i havien d'arribar des de l'acadèmic al botiguer.

M.D.: Jo traduïa, quan escrivia la novel·la, Buffon i, com Rousseau, em sonava retòric, i finalment la vaig escriure seguint Diderot.

—Potser és la manca de tradició, en la llengua catalana, d'un estil més treballat. Ens fa estrany.

A.M.: Les *Confessions* de Rousseau és el dietari i la confessió més sòrdida i més moderna que he llegit mai.

M.D.: Cert. Però és l'únic.

A.M.: I les *Reveries*?

M.D.: Menys. Son caòtiques.

A.M.: Però és que l'alta literatura és molt caòtica, senyor Martí.

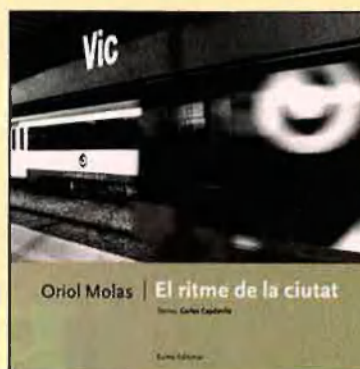
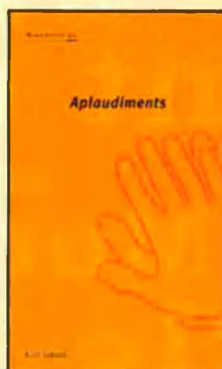

—Senyor Antoni Martí, quin efecte li va produir saber que un altre autor havia novel·litzat el "vostre" XVIII francès?

—A.M.: He de confessar que vaig patir. No hi ha res pitjor que veure les idees pròpies defensades malament. Però em vaig tranquil·litzar i vaig quedar molt content en llegir el llibre de Martí Domínguez. Per tot.

Vint-idos anys separen Antoni Martí de Martí Domínguez. La passió per la il·lustració francesa els ha acostat.

Lluís Bonada

**Per Sant Jordi,
llibres
per a tothom**

 Eumo Editorial